

Тетяна ПАВЛЮЧЕНКО,
директор Ніжинської ЗОШ І–ІІІ ст. № 15
Чернігівської обл.

...І в гурті кожен – це талант

Знайомтесь: Петренко Лариса Борисівна – заслужений вчитель України, вчитель початкових класів Ніжинської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 15 Чернігівської області. А ще вона – лауреат Всеукраїнських конкурсів "Класний керівник" (2000, 2004 рр.), переможець VI та лауреат VIII Всеукраїнських конкурсів "Творчість освітян" (2000, 2002 рр.), переможець VIII обласного педагогічного ярмарку (2003 р.), дипломант Всеукраїнського огляду-конкурсу "Панорама творчих уроків" (2004 р.), переможець обласного етапу Всеукраїнського конкурсу програм для позашкільних навчальних закладів (2004 р.), переможець Всеукраїнського конкурсу журналу "Відкритий урок" (2007 р.), переможець Всеукраїнського колективного конкурсу "Початкова школа XXI ст." (2008 р.), переможець обласного етапу Всеукраїнського конкурсу рукописів підручників ("Основи

здоров'я") для учнів 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів (2011 р.).

Висококваліфікований спеціаліст, досконало володіє предметами і методикою їх викладання. Її уроки – це творча праця вчителя та учнів, що породжує добрі думки та почуття. Багато працює над тим, як зробити дітей активними учасниками навчального процесу, привчає думати, проникати в суть явищ, підвищує їхню увагу до слова та дій.

Л.Б.Петренко прагне розвинути інтелектуальні здібності дитини. Запропонована нею методична система спрямована на те, щоб діяльність у класі була б ігровою, але містила в собі навчальні дії та вправи. З іншого боку, досягається й суто ігровий ефект: гра, на відміну від навчання, сприймається дитиною як вільна, необов'язкова і, саме тому, – приємна й необтяжлива діяльність. Саме тому

легко й гармонійно розвивається особистість дитини, виникають різноманітні способи спілкування, вираження думок, почуттів тощо. Оскільки це загальноособистісні структури, то вони поширюються як на виховну, так і навчальну діяльність.

Цьому сприяють і "веселі уроки", й театральна ейдетика, і проектна діяльність, і "дитячі видавництва", і участь у різноманітних конкурсах, і власноруч розроблені екскурсійні маршрути рідним Ніжином...

"Навчатись треба весело, щоб хороше навчатись", – девіз учителя. Успішний навчальний процес відбувається у поєднанні з вихованням. Лариса Борисівна вважає, що не варто розділяти роботу з "важкими" та обдарованими дітьми, окремо навчати і виховувати їх. Тільки за цих умов можна досягти позитивних результатів. Учитель уміє розгледіти в кожному зі своїх вихованців паростки таланту, вважаючи, що немає неталановитих дітей.

Особлива увага на її уроках відводиться самостійній роботі. Незрідка учні використовують декілька видів самостійних робіт, кожен з яких обов'язково перевіряється. В пошані також – диференційоване навчання, заняття з відстаючими та обдарованими дітьми. Для цього вчителька має цілий арсенал карток, перфокарт, схем, сигнальних фішок, рухомих фігур, задач у малюнках, предметних та сюжетних картинок, які допомагають учневі розкрити й зміцнити свій творчий потенціал.

Педагог вважає, що дитину необхідно вчити одночасно читати й думати, запам'ятовувати не зазубрюючи, а одержані знання використовувати на практиці осмислено, чітко усвідомлювати, де можна буде їх використати; вчити не лише приймати й зберігати інформацію, а й передавати її іншим.

Малюкам буває складно розібратись у відмінках, дієвідмінах, числах тощо, тим більше у 4 класі, коли кількість фактичного матеріалу постійно збільшується. Правила важко запам'ятовуються, діти відчувають труднощі, у них може виникнути небажання вчитись. Але коли вони почують його з вуст казкового персонажа, коли казка або сценарій створені, апробовані та відкориговані в групах і подані загалом – правила запам'ятовуються швидко, невимушено і назавжди.

Так народилася "театральна ейдетика". Учні розповідають, що забувши написання того чи іншого слова, згадують сюжет казки або театралізований віршований рядок: "Звідкись впливає правило, і рука вже сама пише правильно". Саме такий кінцевий результат і лежить в основі ідеї "клас-театр".

Появі інтересу, натхнення й емоційного сприймання та засвоєння знань дітьми сприяють також складання казок, коміксів, мультфільмів на кожне

правило граматики, "мальованих задач" тощо, а потім обов'язкове їх озвучення. І чим складніший матеріал, тим частіше переноситься він у казку чи виставу, яку пишуть учні і педагог. Завдяки такому спільному зацікавленню учні успішно долають складні теми програмового матеріалу, вчаться дружити, розрізняти добро і зло.

Розроблена вчителем *система вивчення предметів шкільної програми через театральне мистецтво* містить стимулювання пізнавальних інтересів учнів, допомагає вільно, без примусу і зубріння, вивчати складні теми та правила.

Під час підготовки до вистави не існує жодного предмета зі шкільної програми молодших школярів, який би не був задіяний. Знання та вміння учнів постійно розвиваються й удосконалюються (усне та писемне мовлення; обчислювальні навички, техніка читання, естетичні смаки, музичні уподобання, образотворчі здібності, хореографічні рухи, пам'ять, творча фантазія, уява, мислення). Звичайний урок за висловом В.О.Сухомлинського, перетворюється на "школу мислення".

Відпрацьований таким чином спектакль (або його елемент) дарує задоволення не тільки глядачам, а й самим виконавцям, котрі пережили безліч щасливих хвилин за час його підготовки, працюючи здобувачами інформації, обчислювачами, режисерами, декораторами, костюмерами, ляльководами, швачками, оформлювачами-дизайнерами тощо.

Стається диво: дитина, котра не могла без помилки навіть прочитати правило, спокійно формулює його після того, як воно прозвучало з вуст казкового персонажа у власному виконанні або у виконанні однокласника-тренера. *Вивчення програмового матеріалу через театральне мистецтво стимулює фантазію, уяву, а водночас – і практичність, комунікабельність, притлумлює відчуття закомплексованості.*

Вчителька вміло поєднує вивчення програмового матеріалу, роботу над виставою в шкільному театрі та розвиток мовлення. Це стимулює дитячу активність. Учні пишуть твори й складають казки. Вийшло уже кілька рукописних збірок "Казку пишемо самі", де можна прочитати твори всіх учнів, що навчалися у цього педагога. Дехто з них друкується в дитячих журналах, отримують нагороди та заохочувальні призи від редакцій періодичних видань.

Внаслідок такої роботи відбувається аналітичний процес пізнання себе, як особистості, навколишнього світу та своєї взаємодії з ним, можливість та вміння оцінювати події, відокремлюючи головне й другорядне. *Діти вчаться не лише аналітично сприймати інформацію, а й самостійно здобувати її, творчо переробляти й передбачати результати.*

До уроків трудового навчання й образотворчого мистецтва у Лариси Борисівни також власний підхід. Як можна пізнати свій народ без знання народних промислів, природи рідної України? Тому й проводяться інтегровані уроки художньої праці та природознавства, на яких збирається природний матеріал і виготовляються з нього вироби, інкрустовані соломкою, картини з тополиного пуху, декоративні панно, ікебани тощо. Виготовлені її вихованцями вироби неодноразово експонувалися на шкільних та міських виставках, на традиційному в Ніжині Покровському ярмарку, стали сувенірами для гостей з Німеччини, Польщі та США, перемагали на різнорівневих конкурсах малюнка й декоративно-прикладного мистецтва.

Завдяки творчості збагачується емоційне життя учнів, ширше розкриваються їхні здібності. В морально-обличчі таких вихованців переважають позитивні якості і, що особливо важливо, особистими моральними зусиллями усуваються негативні.

Дітей починає приваблювати не лише акторська гра, а й практична діяльність, де яскраво виражені елементи як продуктивного, так і пізнавального, дослідницького, пошукового, евристичного методів навчання; вони створюють власні "шедеври", розвиваючи уяву й світогляд, вчать шукати красиве у звичайному, буденному.

Кожен учень намагається толерантно висловлювати свою думку, не нав'язуючи її оточуючим, і відповідно сприймаючи точку зору співрозмовника. Вчиться слухати, уникати "синдрому натовпу"; діяти за формулою: *"Я вже творець + ти творець"*.

Театральна діяльність урізноманітнює будь-який урок, робить його нестандартним, напрочуд продуктивним, успішно поєднуючи давно відомі й інноваційні методики навчання, (наприклад, робота в групах або парами). Маємо тут вищий рівень мотивації до навчання; здатність розглядати ситуації під різними кутами зору; кращі стосунки з ровесниками, в яких виявляються терпимість, взаємодопомога, позитивніше сприйняття шкільного навчання.

Додаткова позаурочна діяльність дає учням змогу самостійно працювати над завданнями, про які йшлося на уроці. Діти мають нагоду винести свої знання за межі школи, у своє суспільне оточення. Завдяки інтерв'ю учні знаходять в ньому знавців проблеми, що вивчається.

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної педагогічної теорії є утвердження і розвиток національної системи виховання як провідного чинника культурно-національного відродження. Без цього духовного багатства повноцінний внутрішній світ людини неможливий. Як неможливий він і без любові до рідного міста чи села, де ми народилися або

виросли. *(Розуміючи важливість цього завдання, були створені авторські посібники Л.Петренко "Ніжин: древній і завжди юний", "Ніжин: із глибини віків", "Ніжин: місто спортсменів", "Ніжин запрошує на гостину", які успішно використовуються не лише школами, а й іншими культурними та освітніми закладами міста й області).* Українці мали змогу побачити виставу "Ніжинські ярмарки", про яку розповідав загальнодержавний канал УТ-1.

Для оволодіння національною системою виховання вкрай необхідне знання рідної мови, бо лише нею можна забезпечити повноцінне навчання й виховання підростаючих поколінь. Створюються найсприятливіші умови для розвитку й саморозвитку як окремої особистості, так і всієї нації. Розуміючи беззаперечність цього твердження, учителька навчає учнів рідної мови традиційними й інноваційними прийомами та методами. Одним із нетрадиційних методів є вивчення правил правопису та теми "Частини мови" через театральне мистецтво *(Див. посібник Л.Б.Петренко, Н.І.Яковець "Щоб слово з думкою сплелося, або як знайти перлину знань в інформаційному океані")*.

У початковій школі функції превентивного виховання якоюсь мірою виконує курс "Основи здоров'я". *Аби попередити несприятливий вплив на вихованців факторів соціального та природного середовища, була створена авторська програма гуртка "Абетка безпеки", посібники "Абетка в малюнках", "Основи безпеки життєдіяльності для учнів 2–6 класів", "Пригоди Петрика Необережка або як Гавеня Шкоденя абетку безпеки вчили" Л.Б.Петренко, які використовуються школами Ніжина та України.* Із серії виховних театральних вистав можна ознайомитися, прочитавши авторський посібник "Запрошуємо на виставу".

Вчителька постійно підтримує дружні стосунки з колективами дитячих садків міста. Система "Садок–школа" спрацьовує вже 34 роки поспіль – саме стільки Лариса Борисівна проводить набір першокласників. (Спочатку спільні методи виховання й навчання підростаючого покоління розроблялися з дитсадком № 13, потім – з дитсадком № 26, а після його реорганізації – з ДНЗ № 9). Ця робота носить систематичний характер: упродовж навчання в початковій школі учні приходять до вихованців дитсадка зі своїми виставами, конкурсними проектами.

Особливу увагу педагог приділяє формуванню дитячого колективу. З присутнім їй педагогічним тактом нагадує дітям про необхідність виявляти до людей доброзичливість, тактовність, бажання допомогти скрутної хвилини, засуджує прояви егоїзму, грубощів, несправедливості.

Систематично працює Л.Петренко над удосконаленням педагогічної освіти батьків. Очолює авторську творчу майстерню вчителів початкових класів області, веде змістовну позакласну роботу; ділиться досвідом роботи з педагогами, виступає з доповідями на педагогічних читаннях та конференціях, готує методичні розробки окремих тем, виховних заходів.

Завдяки вчительці немало успіхів і в її учнів. Лише за останнє п'ятиріччя 25 вихованців Лариси Борисівни стали переможцями та лауреатами загальнодержавних конкурсів (образотворчого, філологічного, природничого, математичного, театрального). Всеукраїнські дитячі газети та журнали надрукували 20 учнівських робіт. Так, наприклад, в січні 2014 року учениця 3-Б класу Мирослава Павлюченко здобула I місце в універсальному Всеукраїнському конкурсі малюнків "МамоЯмалюю", її робота вже прикрашає дві багатоповерхівки міста Ніжина. У травні 2014-го учні 3-Б класу перемогли у Всеукраїнському конкурсі "Екоклас" (номінація "Екокреатив"), організованого НЕНЦ та мережею "Фокстрот", стали переможцями (I місце) Всеукраїнського конкурсу "Моральний вчинок" у номінації "Екологічний проект".

Педагог вважає, що нічого дивного в цьому немає, бо переконана, що всі діти талановиті. А її завдання – розгледіти кожне обдаровання, відкрити дорогу в мистецтво чи в інші сфери розмаїтого буття, що тільки-но відкривається перед ними.

Лариса Борисівна переконана, що окремо навчати й окремо виховувати – недієво. Навчально-виховний процес має стати для школярів та їхніх батьків життєво необхідною справою, відбуватися без примусу й спонукань. Лише такий підхід зможе приносити гарні результати: наші діти виходитимуть зі стін школи навченими та вихованими. Найліпше з цим завданням допомагає впоратися довгострокова проектна діяльність школярів, в якій задіяні всі важелі інтелектуального й почуттєвого впливу на кожную індивідуальність. Тому щороку, починаючи з першого класу, учительсько-учнівсько-батьківський колектив класу визначає для себе програму дій (проект), яка б допомагала в навчанні та вихованні маленьких школярів.

1 вересня 2013 року, на першому в 3-Б класі зібранні вчителя, дітей та батьків було вирішено розпочати роботу над річним проектом "Сміття ускладнює життя".

Чому обрали саме цю тему? Бо у правовій цивілізованій європейській державі, в якій ми дуже хочемо жити, не має бути й натяку на розгардіяш і розкидане під ногами у перехожих сміття.

"Почни з себе" – ці слова завжди супроводжують будь-яку діяльність у 3-Б класі. Тому діти вирішили боротися за чистоту в окремо взятому мікрорайоні міста власним прикладом та силою переконання.

Отже, робота над проектом "Сміття ускладнює життя" почалася в класі у вересні 2013 року, після того, як була проведена класна година спілкування, на якій обговорили проблему чистоти в доквітлі. Тоді й намітився план дій:

1. Проведення спостереження за чистотою вулиць та дворів у мікрорайоні школи № 15 та навколошкольній території з метою виявлення "винуватців" появи сміття в різні години дня.

2. Проведення екскурсії до пункту прийому твердих відходів, який розташований у мікрорайоні поблизу школи.

3. Зустріч з працівницею Ніжинського комунального підприємства, яке опікується вивозом та переробкою сміття у нашому місті, Зеленко Оленою Григорівною.

Досліджуючи чистоту й порядок у шкільному дворі, помітили, що школярі на подвір'ї (як і в самому приміщенні школи) намагаються не смітити. За цим постійно спостерігають чергові учні й черговий адміністратор школи; старшокласники підтримують чистоту подвір'я на закріплених за ними ділянках; щоранку навколошкольню територію прибирає дворник.

Як результат – вдень на подвір'ї школи завжди чисто. А ось за вечір і ніч з'являється сміття. Звідки? Шкільний двір у нас дуже великий, це – цілий квартал з п'ятьма пішохідними шляхами. Перехожі, минаючи школу, кидають, собі ж під ноги, всякий непотріб...

Провівши екскурсію в пункт прийому твердих відходів, що розташований поблизу школи (такі пункти є в кожному мікрорайоні міста), учні побачили окремі контейнери для відходів зі скла, пластику, паперу, продуктів тощо. Але в ці контейнери були звалені пакети з усіляким мотлохом.

Діти зустрілися з працівницею Ніжинського КП ВУКГ. Вона розповіла, що прибравши вулиці, працівники комунального підприємства змушені копірситися у знесених до сміттеприймальників пакетах, щоб відокремити з них пластикові й скляні пляшки, папір, ганчірки тощо. Що на полігоні теж працюють люди, які збирають скляні й пластикові пляшки, аби не допустити їхнього потрапляння в землю, адже всім відомо, скільки років потрібно чекати, щоб ці речі перегнили.

Виявляється, комунальними службами міста все робиться для того, щоб ми жили за європейськими законами чистоти. Чому ж тоді в місті так брудно?

Учні довго радилися з цього приводу, проводили диспути, писали твори, аналізували. Нарешті зробили висновок: потрібно починати з себе. З кожного. З кожної родини.

Спочатку не всі батьки з цим погодилися. Навіть були й такі, які радили не займатися "дурницями". Але діти вирішили їх переконати.

Для цього підготували збірку віршованих мініатюр "Очистимо планету від сміття"; рекламні гасла, слогани та заклики, які у веселій формі навчають дотримуватися чистоти в доквіллі; колекцію власноруч намальованих заборонних та попереджувальних знаків про недопустимість викидання сміття у невстановлених місцях, яку розмістили на шкільних стендах та власноруч намальованих плакатів "Збережемо доквілля чистим", "Інформація про роздільний збір відходів", які розмістили на дошці оголошень у пункті прийому твердих відходів; серію авторських казок "Дивовижні пригоди в країні Брудландії"; розробки власних винаходів про те, як забезпечити в місті життя без сміття (цікавий винахід виявився у Островерха Левка, корисного Робота зробила Донець Поліна, смішного фантастичного Робота Смітгеїда запропонувала Павлюченко Мирослава); настільну колективну гру "Прибери сміття", добірку роздумів на тему "Як приручити сміття".

Провівши таку роботу, яка тривала з вересня 2013 року по лютий 2014 року, учні об'єдналися в агітбригади й розповіли про свої спостереження учням школи. А потім, зрозумівши, що все починається з малого, пішли ще й до дитлахів ДНЗ № 9. Було дуже цікаво й повчально і для слухачів, і для самих школярів.

До дітей почали приєднуватися батьки. Так, за ініціативи мами Анастасії Мітран – Юлії Миколаївни, в класі вирішили провести акцію "Як знайти красу під ногами". Діти виготовили безліч виробів зі скляних та пластикових пляшок, залишків тканини, хутра, паперових та дерев'яних відходів, які виставляли на шкільних і міських виставках.

Учні мають надію, що їхня праця допоможе зробити місто чистішим, а у його мешканців зародяться

стійкі переконання про недопустимість споживацької поведінки в цивілізованій державі.

А 15 травня 2014 року в актовій залі Київського університету імені Бориса Грінченка відбулося вшанування переможців Всеукраїнського конкурсу "Моральний вчинок".

У фойє університету діяла виставка робіт переможців та фіналістів заключного етапу конкурсу (організована Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі) та була проведена прес-конференція. Глядачі мали змогу придбати продукцію видавництва дитячої літератури "Веселка".

Урочистості відкрив голова Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, голова оргкомітету Всеукраїнського конкурсу "Моральний вчинок" – Василь Костицький. Серед почесних гостей заходу – перший Президент незалежної України Леонід Кравчук. З вітальними словами він звернувся до всіх присутніх і зазначив, що моральність і віра в Бога – два крила, які завжди підтримували і надалі підтримуватимуть український народ, українську державу.

Першими на сцену піднялись абсолютні переможці першої вікової категорії у номінації "Екологічний проект", учні 3-Б класу Ніжинської ЗОШ І–ІІІ ст. № 15 Ніжинської міської ради (керівник – Петренко Лариса Борисівна). Диплом за I місце і подарунки переможці отримали з рук Леоніда Кравчука. Бурхливими оплесками підтримували дітей їхні батьки, які приїхали у складі делегації Чернігівської області.

Про свої враження від роботи над проектом "Сміття ускладнює життя" учні поділились під час прес-конференції. Інтерв'ю транслював телеканал "Тоніс" у програмі "Соціальний пульс" 16 травня 2014 р.

Символічно, що свято вшанування переможців конкурсу відбулося саме 15 травня 2014 року – у Міжнародний День сім'ї та Всеукраїнський день вишиванки, адже моральність починається саме з родини.

